

รายงานโครงการวิจัยฉบับสมบูรณ์
สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน)

โครงการวิจัยวิจัยและพัฒนากระบวนการเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชน
เพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงบนพื้นที่สูง

รหัสโครงการ 184643

โครงการวิจัยและพัฒนากระบวนการพัฒนาผู้นำชุมชนบนพื้นที่สูง
ในการขับเคลื่อนการพัฒนาอย่างยั่งยืนแบบโครงการหลวง

โดย

กชพร สุขจิตภิญโญ และคณะ

เดือน มีนาคม ปี พ.ศ. 2567

งบประมาณสนับสนุนงานมูลฐาน (Fundamental Fund)
ประจำปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 จากกองทุนส่งเสริม
วิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม

รายงานฉบับสมบูรณ์
(Final Report)

โครงการวิจัยและพัฒนากระบวนการพัฒนาผู้นำชุมชนบนพื้นที่สูง
ในการขับเคลื่อนการพัฒนาอย่างยั่งยืนแบบโครงการหลวง
Research and Development on Empowering of Community Leaders
in Sustainable Highland Development

แผนงานการวิจัย: การวิจัยเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนบนพื้นที่สูง
และงานวิจัยเชิงนโยบาย

คณะผู้วิจัย	สังกัด
กชพร สุขจิตภิญโญ	สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน)
เกษราภร ศรีจันทร์	สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน)
ณัฐภัทร สุวรรณโณ	สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน)
ปภพ จีรัตน์	สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน)

มีนาคม 2567

กิตติกรรมประกาศ

คณะผู้วิจัย ขอขอบคุณ สำนักงานคณะกรรมการส่งเสริมวิทยาศาสตร์ วิจัยและนวัตกรรม (สกสว.) และ สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน) ที่ให้การสนับสนุนทุนวิจัย ในปีงบประมาณ พ.ศ. 2566 ผู้นำเกษตรชายหญิง และผู้นำเกษตรกรรุ่นใหม่ ในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง 4 แห่ง ได้แก่ ป่าแป๋ ป่าเกี๊ยะใหม่ วาวี และขุนสถาน จำนวน 27 ราย ที่เข้าร่วมทดสอบกระบวนการพัฒนาศักยภาพเกษตรกรในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงที่สอดคล้องกับรูปแบบการเรียนรู้ 4 กลุ่ม และนักพัฒนาที่ประจำการอยู่ในพื้นที่ ที่คอยประสานงาน ให้คำแนะนำ และเสนอแนะแนวทางที่เป็นประโยชน์ต่อการดำเนินงานวิจัยจนสำเร็จลุล่วงไปด้วยดี

คณะผู้วิจัย
มีนาคม 2567

คณะผู้วิจัย

หัวหน้าโครงการ

ชื่อ-สกุล	นางสาวกชพร สุขจิตภิญโญ
คุณวุฒิ	ปริญญาโท
ตำแหน่ง	นักวิจัย
หน่วยงาน	สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน)
ที่อยู่	65 หมู่ 1 ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50200
โทรศัพท์	0-5332-8497 ต่อ 3205
Email:	khodchapornsu@hrdi.or.th

ผู้ร่วมวิจัย

ชื่อ-สกุล	นางสาวเกษราภร ศรีจันทร์
คุณวุฒิ	ปริญญาโท
ตำแหน่ง	ผู้อำนวยการสำนักอำนวยการ
หน่วยงาน	สำนักอำนวยการ สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน)
ที่อยู่	65 หมู่ 1 ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50200
โทรศัพท์	0-5332-8496-8 ต่อ 1119
E-mail	kesaraporns@hrdi.or.th
ชื่อ-สกุล	นางสาวณัฐภัทร สุวรรณโณม
คุณวุฒิ	ปริญญาโท
ตำแหน่ง	นักวิจัย
หน่วยงาน	สำนักวิจัย สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน)
ที่อยู่	65 หมู่ 1 ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50200
โทรศัพท์	0-5332-8496-8 ต่อ 3405
E-mail	swnchome24@gmail.com
ชื่อ-สกุล	นายปภพ จีรัตน์
คุณวุฒิ	ปริญญาเอก
ตำแหน่ง	เจ้าหน้าที่โครงการ
หน่วยงาน	สำนักพัฒนา สถาบันวิจัยและพัฒนาพื้นที่สูง (องค์การมหาชน)
ที่อยู่	65 หมู่ 1 ตำบลสุเทพ อำเภอเมือง จังหวัดเชียงใหม่ 50200
โทรศัพท์	0-5332-8496-8 ต่อ 3205
E-mail	swnchome24@gmail.com

สารบัญเรื่อง

	หน้า
กิตติกรรมประกาศ	ก
คณะผู้วิจัย	ข
สารบัญเรื่อง	ค
สารบัญตาราง	ง
สารบัญภาพ	จ
บทคัดย่อ	ฉ
Abstract	ช
บทที่ 1 บทนำ	1
1.1 หลักการและเหตุผล	1
1.2 วัตถุประสงค์ของการวิจัย	2
1.3 ขอบเขตของการศึกษา	2
บทที่ 2 การตรวจเอกสาร	3
2.1 แนวคิดและทฤษฎี	3
2.2 งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง	11
บทที่ 3 วิธีการวิจัย	15
3.1 ขั้นตอนการดำเนินงานวิจัย	15
3.2 สถานที่ดำเนินการวิจัย	16
3.3 ระยะเวลาการดำเนินงาน	16
บทที่ 4 ผลการวิจัยและวิจารณ์ผล	17
4.1 การยกระดับการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการค้าของเกษตรกรนาร่องที่มีรูปแบบการเรียนรู้จากข้อมูลรอบด้าน ที่เข้าร่วมการทดสอบในปีงบประมาณ พ.ศ.2565	17
4.2 การทดสอบเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาศักยภาพเกษตรกรที่สอดคล้องกับรูปแบบการเรียนรู้	21
4.3 ข้อเสนอแนะเพื่อพัฒนาศักยภาพของเกษตรกรในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงให้เป็นผู้นำเกษตรกรที่สอดคล้องกับรูปแบบการเรียนรู้	44
บทที่ 5 สรุปผลการวิจัย	46
เอกสารอ้างอิง	49

สารบัญตาราง

ตารางที่		หน้า
1	สรุปรูปแบบการเรียนรู้และระดับทักษะดิจิทัลของกลุ่มเกษตรกร	19
2	ผลการเปลี่ยนแปลงทักษะดิจิทัลของกลุ่มเกษตรกรเป้าหมาย	21
3	รายชื่อเกษตรกรกลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมการพัฒนาศักยภาพด้านการตลาดยุคใหม่	24
4	สรุปข้อมูลเกษตรกรกลุ่มเป้าหมายที่เข้าร่วมพัฒนาศักยภาพด้านการตลาดยุคใหม่	28
5	สรุปชุดองค์ความรู้หรือกิจกรรมที่สอดคล้องกับรูปแบบการเรียนรู้ของเกษตรกรกลุ่มเป้าหมาย	30
6	สรุปความพร้อมของเกษตรกรในการจัดการที่ฝึกเพื่อประกอบกิจการฟาร์มสเตย์เชิงสุขภาพ	37
7	สรุปกิจกรรมสำคัญของชุมชนบ้านขุนสถานในรอบ 1 ปี	38

สารบัญภาพ

ภาพที่		หน้า
1	การสนทนากลุ่มร่วมกับเกษตรกรและนักพัฒนาที่ประจำการในพื้นที่เพื่อสำรวจความต้องการและประเมินทักษะการเรียนรู้ของกลุ่มเกษตรกร	18
2	การอบรมให้ความรู้เรื่องตลาดออนไลน์แก่กลุ่มเกษตรกรเป้าหมายและนักพัฒนาในพื้นที่	19
3	การเข้าร่วมโครงการเสริมสร้างศักยภาพเพื่อพัฒนาผู้ประกอบการ OTOP ผลิตภัณฑ์ชุมชน และท่องเที่ยวชุมชน ในเรื่องการตลาดออนไลน์ โดยน้อมนำศาสตร์ของพระราชฯ สู่การพัฒนาอาชีพที่ยั่งยืน	20
4	เพจเฟซบุ๊กและตัวอย่างผลิตภัณฑ์จากชาอัสสัมภายใต้แบรนด์ “Papae All Tea”	20
5	การกระจายตัวของจำนวนผู้นำเกษตรกรตามช่วงอายุและรูปแบบการเรียนรู้ 4 กลุ่ม	23
6	ผลการสำรวจความรู้ในการประกอบอาชีพของเกษตรกรนาร่องในปีงบประมาณ พ.ศ.2565	23
7	วิถีชีวิตชุมชนป่าเมี่ยงในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงป่าแป๋	25
8	แปลงมะม่วงน้ำดอกไม้สีทองในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงป่าเกี๊ยะใหม่	26
9	โฮมสเตย์ในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงขุนสถาน	26
10	การปลูกกาแฟภายใต้ร่มเงาในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงวาวี	27
11	การสำรวจวิถีการเรียนรู้และออกแบบกิจกรรมการพัฒนาที่สอดคล้องกับรูปแบบการเรียนรู้	29
12	แหล่งเรียนรู้การปลูกผักอินทรีย์บ้านปางมะเกลือในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงป่าแป๋	32
13	สรุปขั้นตอนการเตรียมความพร้อมกลุ่มเกษตรกรสู่การเป็นผู้นำการผลิตสินค้าเกษตรมูลค่าสูงด้วยการประยุกต์ใช้แนวคิดการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative learning)	33
14	การประชุมกลุ่มย่อยร่วมกับเกษตรกรบ้านน้ำรู่ บ้านป่าเกี๊ยะใหม่ และบ้านบวกควาย	33
15	การหนุนเสริมความรู้เกี่ยวกับเกณฑ์คุณภาพที่พักแบบฟาร์มสเตย์เชิงสุขภาพ	36
16	ผลการประเมินความพร้อมของเกษตรกรในการจัดการที่พักเพื่อประกอบกิจการฟาร์มสเตย์	38
17	การประชุมกลุ่มย่อยเพื่อประเมินความพร้อมของเกษตรกรในการจัดการที่พักแบบฟาร์มสเตย์เชิงสุขภาพ และศึกษากิจกรรมสำคัญของชุมชนบ้านขุนสถานในรอบ 1 ปี	39
18	ผลการประเมินขีดความสามารถและความคาดหวังในการผลิตกาแฟบนฐานตลาดยุคใหม่	41
19	หนุนเสริมความรู้เกี่ยวกับตลาดยุคใหม่ และการระดมความคิดเพื่อประเมินขีดความสามารถ และความคาดหวังในการผลิตกาแฟบนฐานตลาดยุคใหม่	41
20	การฝึกใช้แอปพลิเคชันออนไลน์ Canva ในการออกแบบภาพหน้าปกเฟซบุ๊ก	42
21	สรุปกระบวนการพัฒนาศักยภาพเกษตรกรในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงให้เป็นผู้นำเกษตรกรที่สอดคล้องกับรูปแบบการเรียนรู้	43

บทคัดย่อ

การวิจัยและพัฒนากระบวนการพัฒนาผู้นำชุมชนบนพื้นที่สูงในการขับเคลื่อนการพัฒนาอย่างยั่งยืน แบบโครงการหลวง ดำเนินการต่อยอดจากงานวิจัยในปีงบประมาณ พ.ศ.2565 โดยใช้วิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมในการยกระดับกระบวนการพัฒนาศักยภาพของเกษตรกรหรือผู้นำชุมชนในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง แบ่งเป็น 2 กิจกรรม คือ (1) การยกระดับศักยภาพการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลเพื่อการค้าของเกษตรกรที่เข้าร่วมงานวิจัยในปีงบประมาณ พ.ศ.2565 ดำเนินงานร่วมกับเกษตรกรในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงป่าแป๋ อ.แม่แตง จ.เชียงใหม่ จำนวน 5 ราย และ (2) การทดสอบกระบวนการพัฒนาศักยภาพของเกษตรกรในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงที่สอดคล้องกับรูปแบบการเรียนรู้ ดำเนินงานร่วมกับเกษตรกรในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวง 4 แห่ง ได้แก่ ป่าแป๋ อ.แม่แตง จ.เชียงใหม่ ป่าเกี๊ยะใหม่ อ.เชียงดาว จ.เชียงใหม่ ขุนสถาน อ.น่าน จ.น่าน และวาวี อ.แม่สรวย จำนวน 27 ราย ผลการศึกษาพบว่า

(1) การจัดกระบวนการเรียนรู้แบบร่วมมือ (Cooperative Learning) โดยจัดกลุ่มขนาดเล็ก 5 คน และกำหนดให้สมาชิกในกลุ่มมีความสามารถในการใช้เทคโนโลยีดิจิทัลแตกต่างกัน ทำให้เกษตรกรมีการแลกเปลี่ยนความคิดเห็น ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ผู้ที่มีประสบการณ์สามารถเป็นที่ปรึกษาให้กับผู้ที่ยังไม่ค่อยมีประสบการณ์ด้านการตลาดออนไลน์ จนสามารถร่วมกันพัฒนาเพจเฟซบุ๊กของกลุ่มเพื่อการค้าได้ ซึ่งนอกจากจะช่วยส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ด้วยตนเองแล้ว ยังพัฒนาทักษะการทำงานเป็นทีมและระบบพี่เลี้ยงในชุมชน (2) การวิจัยแบบมีส่วนร่วมกับเกษตรกรกลุ่มเป้าหมาย 27 ราย ที่มีรูปแบบการเรียนรู้ ประสบการณ์ชีวิต และทักษะในการประกอบอาชีพที่แตกต่างกันนั้น การพัฒนากระบวนการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลางการเรียนรู้ด้วยตนเอง โดย สวพส. จะทำหน้าที่เป็นผู้อำนวยความสะดวกในการเรียนรู้ (Facilitator) เพื่อสร้างพื้นที่แห่งการเรียนรู้ (Learning Space) ที่สอดคล้องกับผู้เรียนหรือเกษตรกร ทำให้กระบวนการพัฒนาผู้นำเกษตรกรในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงมีความแม่นยำมากขึ้น โดยกระบวนการพัฒนาศักยภาพของเกษตรกรในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงมี 4 ขั้นตอน ประกอบด้วย ขั้นวิเคราะห์รูปแบบการเรียนรู้ของเกษตรกร ขั้นเลือกวิธีการพัฒนาตามรูปแบบการเรียนรู้ของเกษตรกร ขั้นพัฒนาศักยภาพของเกษตรกร ด้วยกระบวนการจัดการเรียนรู้แบบมีส่วนร่วมและการเรียนรู้แบบลงมือทำ และขั้นถอดบทเรียนการเรียนรู้ ซึ่งนักพัฒนาของ สวพส. สามารถนำข้อมูลที่ได้ไปใช้วางแผนเพื่อกำหนดกิจกรรมการพัฒนาศักยภาพของเกษตรกรที่สอดคล้องกับรูปแบบการเรียนรู้ ทำให้เกษตรกรในโครงการพัฒนาพื้นที่สูงแบบโครงการหลวงมีความรู้ในการประกอบอาชีพ เพื่อสร้างรายได้ที่มั่นคงและรองรับการเปลี่ยนแปลงได้

คำสำคัญ: ทุมนมนุษย์ ผู้นำการเปลี่ยนแปลง ลดความเหลื่อมล้ำ พื้นที่สูง

Abstract

Research and development on empowering of community leaders in sustainable highland development. The research is conducted by participatory action research. The research operation is divided into 2 activities: (1) To develop the potential of 5 farmers in Pa Pae, Mae Taeng District, Chiang Mai Province. The average age of farmer is 47 years and they like to learning from comprehensive data but lack experience in using technology for commercial. (2) To test the potential development process appropriate to the learning styles of 27 farmers in Pa Pae and Pa Kia Mai, Chiang Mai province, Khun Sathan, Nan province, and Wawee, Chiang Rai provinces.

The results of the study found that (1) Cooperative learning is a knowledge management process. They can learn together and exchange ideas. Experienced person can mentor farmers with no experience in online marketing. They can use Facebook to communicate with customers and sell Assam tea products under the name “Papae All Tea”. This process helps farmers practice skills such as self-learning, teamwork and mentoring. (2) Participatory research with 27 farmers found that They have different learning styles, occupational skills, and experiences. Self-learning process with HRDI as a knowledge facilitator to create a learning space suitable for learner or farmer. This process can develop farmers' potential more accurately. The process of developing the potential of farmers in highland development project using royal project system has 4 steps, consisting of, Step 1: Learning analysis (learning from comprehensive data, learning from best practices, fast learner and learning from network connector). Step 2: Select development methods according to farmers' learning styles. Step 3: Develop farmers' potential through participatory learning (PLA) and learning by doing. Step 4: Lesson learned. As a result of study, HRDI staff can use this information to plan and determine farmers' potential development activities that are consistent with learning styles.

Keywords: human capital, change agent, reduce inequality, highland